

„ИЗГРЕВЪТ“

НА

БЯЛОТО БРАТСТВО

ПЕЕ И СВИРИ,

УЧИ И ЖИВЕЕ

24

**Библиотека
„Жумен клас“**

III.
ИСТОРИЯ
НА
БЪЛГАРСКАТА ЕВАНГЕЛСКА ЦЪРКВА
И
ЕВАНГЕЛСКАТА МЕТОДИСТКА МИСИЯ

1. Първи стъпки на евангелското просветно и религиозно дело в България
2. Създаване на Българското евангелско дружество и неговата дейност
3. Евангелската методистка мисия
4. Проникване и разпространение на методизма в България
5. Държавната политика към евангелските църкви и общество Бяло Братство
6. Приносът на евангелистите за България
7. Герои на вярата

1. Първи стъпки на евангелското просветно и религиозно дело в България

1.1. Българската евангелска църква

Полувековна България 1878–1928. Илюстриран юбилеен албум.

Ред. Евгения Марс. София, Евгения Марс, 1929, с. 357-361

пастор Д. Н. Фурнаджиев

Около годините 1855 и 1856 англичани и американци се дълбоко интересували за българското племе на Балканите, и граф Шафтсбери, председател на едно библейско благотворително д-во в Лондон, Bible Lands, писал на основателя на Роберт Колеж, д-р Хамлин, писмо, в което казва, че България има нужда от Евангелска просвета и подкрепа, и че тяхното дружество ще бъде готово да даде своята морална и материална подкрепа за целта. В края на 1859 г. две американски мисионерски семейства пристигнали за разузнаване и откриване евангелска дейност между българите.

Отначало тия мисионери отбягвали всякакво формално отцепление от народната църква, като търсели как да послужат на народа да се отърси от господстващия формализъм и да влее в църковния си живот реформи, творчество, жива вяра и спасителна дейност. За повече от десет години работата е била разузнавателна, но с влагането на Св. Писание в ръцете на народа, конфликта между духът на Писанията и буквата на църквата стана неминуем.

Едно обстоятелство допринесло много за тая нова работа, а именно: жаждата на българския народ за литература, а особено за Св. Писания. Гръцките владици бяха унищожили почти всичката българска книжнина, и бяха твърдо решени не само да принудят народа да чете и пише на гръцки език, но и по политически съображения да се нарича гръцки. Успехът на тая националистична дейност на гръцките владици бе значителен. Пловдив и някои села наоколо, както и Серес с някои тамошни села, бяха силно разклатени и тласнати към политиката на владиците. Идването на тия мисионери, с техния чисто християнски идеализъм, беше едно дело на Провидението за полза на българския народ.

Новият Завет на български език се разнасяше и купуваше от народа с голям интерес. Жаждата да имат Словото Божие на матерния им език даваше голяма насърчение на ония, които иждивяха грамадни суми за превод и издаване на Словото Божие. Мотивите на купувачите не бяха еднакви; едни купуваха с радост, или както се изразява един: "Сладко ми беше, понеже езикът беше същия, на който майка ми говореше". Други, обаче, търсеха Новия Завет на матерния си език, не да го четат, а да го притежават в знак на народна вяра. Все-таки и в единия и в другия случай, служи се на народа. Учители и други интеллигентни хора посрещнаха тия носители на просвета с приятелско настроение и уважение.

При тая пълна липса на народна литература и за да попълнят голямата празнота, мисионерите веднага приготвиха "Начална книга" от 80 страници. Народът основаваше първоначални училища около това време, и затова тая книга се оказа твърде навременна. В най-късо време първото издание в 10,000 екземпляра бе изчерпано, и книгата бе преиздадена още седем пъти, и всичката разпродадена.

Борбата с Фенер създаде не само твърде голямо недоволство, но и ожесточена борба против козните на гръцката църква, която се яви като враг на новопоявилата се религиозна и литературна книжнина.

Тия първи опити ясно определиха бъдещата насока на дейност в България: български език, литература и то предимно Библията на български

говорим език. Нали това е основата и началото на истинска култура и човешко благоденствие; и нали това беше единствената цел на мисионерите – тогава, на работа за литература! В това време съществувал само Новия Завет преведен от Неофит Рилски, а издаден от Британското Библейско Дружество, който за около 40 години е бил единственият превод, запознаващ народа със спасителните учения на Библията.

Тука се явява величествената фигура на Д-р *Елия Ригс*, който бил голям полиглот, като владеел прекрасно халдейски, еврейски, латински, гръцки и главните европейски езици.

Първо той превел Библията на съвременния гръцки език, както и на арменски.

После бил повикан в Цариград да предприеме превода на цялата Библия на български език. В кратко време, като роден за лингвист, той изучил нашия език. Заел се на работа.

Най-първо той повикал Константин Фотинов, основателя на българската журналистика, за свой учител и помощник в българския език. Подир смъртта на последния, Д-р Ригс повикал Христодул Костович от Самоков. След шест години повикал Д-р А. Лонг. И подир него знатния народен писател П. Р. Славейков. Тая комисия представлява най-авторитетната възможна комисия за превода на Св. Писания на български език. Тия хора представляват авторитет и за мъртвите езици, на които Библията е била писана, и за най-точната и гладка форма, в която ще изразят своя превод.

За тоя превод Пенчо Славейков писа: "Преводът на Библията туря край на езиковата безредица, на боричкането на разни наречия за първенство, и установява литературен език. . . източно-българският говор става общ език на всички ратници на мисълта и националното съзнание" и пр.

А Стоян Михайловски казва: "Българският превод на Библията е най-грамотната книга, що имаме на езика си".

Друга литература същевременно се издаваше от преводи и оригинални съчинения, които оказаха голям подтик в научна насока и морална сила за новопробудения за свобода и култура народ, например: *Доказателства на християнството, Нравствена философия, Аритметика, Алгебра, Умствена философия, "Физиология" от Хекеле, "Астрономия" от Иънг, Пътешественик, Писма за майки, Речник на Св. писания, Животът на Исуса Христа, Животът на Ап. Павла, Пет стрели против безверието, Цел в Естеството, Религията в ежедневиия живот, Мненията на някои велики мъже върху християнството и Св. писания* и много други книги, книжки и брошури. Самите тия заглавия говорят за съдържанието на книгите, и при липса на литература за народа, тия издания на евангелското движение съставят четиво от най-практичен и възвишен характер. В крайната оскъдност на българската книжнина, издателство с материалистична цел можеше да прокара най-рушителни и отровни книги и да натрупа богатство. Явява се, обаче, евангелизмът, с цел за творчество и идеализъм, и поднася на народа литература потребна, практична, просветна и обновителна.

Тоя факт по само себе си, е основа здрава и трайна, върху която бъдещите български дейци могат свободно и сигурно да строят.

Евангелското движение в своето начало почна и свой орган – в. "**Зорница**". Първите му пет броя излязоха през 1864 г., а шестия брой в април 1865 г. Спънките, които турското правителство правеше на "**Зорница**" заеха много месеци от протакания, възражения и обяснения. Борбата се разви между великия везир Али паша и г. Браун, секретар на Американското посолство в Цариград. В едно посещение, г. Браун попитал пашата: "Защо не позволите издаването на това малко вестниче?". "Защото е политически вестник", отговорил пашата. "Но, Ваше превъзходителство, Вие сте страшно заблуден, това е един религиозен вестник", възразил г. Браун. "Да, но на каква религия служи?", попитал пашата.

“На протестантската”, отговорил г. Браун. “Добре, но протестантството е републиканизъм”, заявил везира.

Еднаж спечелено устното позволително на правителството, “Зорница” почнала своята народна, социална и духовна просвета по цяла Македония, Тракия и България. Рядко са старите интелигентни хора днес, които не говорят с висока признателност за цариградската “Зорница”. Нейната смелост за правда и истина, за народни права и свободата на съвестта, за отговорностите на властта и добролепието и свободата на личности и народ, се понравиха на българина от Дунав до Бяло море и от Черно море до Албания. Това беше централния дом на българското племе. “Зорница” му даваше познания и му вдъхновяваше съзнание. Тия бяха съдбоносни за него години в социално и духовно отношение. Провидението прати “Зорница”.

След освобождението на България, в “Зорница” продължи своята мисия, издавана в Цариград, и в 1886 г. нейните абонати стигнаха до 3250. Турция все правеше спънки, защото в “Зорница” още обслужваше цялото българско племе и прокарваше своята вяра в социалното и духовно освобождение на човека. Това не се нравеше на Турция.

В 1901 г. “Зорница” бе преместена от Цариград в Пловдив, а сега се издава в София. И днес, както от началото, голямото болшинство абонати на евангелския орган не са евангелисти, но пак го ценят високо заради неговата откровеност и тълкуване живота от гледището на превъзходните учения в Евангелията.

Заедно с тая дейност, която евангелизма развиваше, отвориха се училища: едно Научно–богословско заведение в Пловдив (1860 г.); друго – Девическо в Стара Загора (1862 г.), които впоследствие бяха преместени в Самоков; друго в Битоля (1878 г.), и едно значително число основни училища, които бидоха преустановени и учениците поверени в народните училища, които пораснаха да отговарят на предназначението си. Двете училища в Самоков станаха гимназии и бяха признати за средно-учебни заведения наравно с народните гимназии. За да се види работата и прогреса на тия гимназии, ще си позволя да процитирам част от удостоверението на Министерството на Народното просвещение, с което ги припознава за равноправни с държавните гимназии, от дата 30 януарий 1915 г., под N 2448.

Удостоверението гласи: “Министерството на Народното просвещение на Царство България с настоящето удостоверява, че американските – мъжка и девическа гимназии в Самоков (България), основани от преди повече от 50 години и функциониращи и до днес, със своята просветна и възпитателна дейност са били през цялото свое съществуване центрове на духовна култура и напредък. Българският народ е гледал винаги с особено уважение и почит към тия училища, които още от епохата на тъмното робство и до днес с особено постоянство и ревност изпълняват своето предназначение – просветата и възпитанието на младежта”.

Това е авторитетен атестат и рецензия, следствие официалните ревизии, направени на тия училища от органи на Министерството; то е една истина, едно действително положение, от което българският народ е пожънал ценни плодове, възпитани и характерни сили за народно издигане.

Характерът на българското евангелско движение и църкви прозира много ясно от дейността на пионерите му през 1876–77 г., или годината на “българските кланета”. Когато турците избиваха българското население, покойният “дядо Кларк” остави дом и семейство в Самоков и отиде в своята благотворителна и спасителна мисия в Батак, Панагюрище, Клисурса и другаде; не с цел да защитава евангелисти в места, дето нямаше никакви евангелисти, а да защити и подкрепи нещастните хора. По това време отиването в Батак значеше смърт, но д-р Кларк и някои негови колеги съзнаваха своя дълг на добър самарянин: да превържат рани, да

крепят гладни, да утешат съкрушени сърца, да обършат сълзи, и да затворят очите на хора, които предават Богу дух. Благотворителен комитет в Цариград беше събрал от разни източници, главно от Англия, чрез влиянието на приснопамятния г. Гладстон, сумата 15,970 турски лири, и нямаше друг смел, предаден на служене човек, както д-р Кларк, да раздаде тая сума от 207,610 лева златни на пострадалите.

Лейди Странгфорд донесе от Англия още един милион лева за раздаване, и се отнесе до покойния митрополит Панарет в Пловдив да ѝ препоръча верни лица за раздаване помощите, като не желаше да накърни религиозните чувства нито на пострадали, нито на подозрителни. Уважаемият старец отговори на благородната госпожа: "Не мога да ви препоръчам нито един, служете си с протестантите-българи, които г-н Кларк ще ви препоръча". Така и стана. Имената *Кларк* и *Марш* са запаметени у населението и историята ще ги отбележи между най-великите в областта на благотворителността у нас.

А ако погледнем на работата на евангелското движение и църкви в Македония, заслугата там не пада по-долу. Едно основно начало на евангелската работа в Македония беше да се проповядва и се даде Евангелието на всяка народност на собствения ѝ език. Друго правило, да не се занимаваме с никакъв национализъм, а да служим на всички еднакво. Това не може да е обидно никому.

Работата почнахме в 1873 г. В резултат се узна, че населението е предимно *българско* и си служи с *български език*.

В 1879 г. д-р И. Х. Хаус, сега още жив, писа: "Няма съмнение, че болшинството от християнското население в Македония, в границите на Сан-Стефанския договор, е *българско*".

Г-н Верд от Битоля пише: "населението е изключително *българско*". И "не-мюсюлманското население в манастирската каса не брои повече от 125 чисто гръцки къщи". Езикът, с който си служехме в училище, в църква на разговор, по домовете и в кореспонденция, беше *български*.

До преди Балканската война ние смятахме под турско владение 27 евангелски църкви и общества, чието богослужение (четене от Библията, пеене и молитви) ставаше на чист български език. И когато се свърши войната, трима от най-старите мисионери издадоха един позив към Европейските сили за справедливост към македонското население, и между другото, казват: "Литературата на мисията е на български. Във всичките ни училища езикът е бил и е български. След години запознанство с Македония, в съжителство или пътуване, като общуваме с народа и живеем в домовете му, ние сме напълно убедени, че голямото ядро от населението в страната, която определяме като Македонското поле на дейност, е българско по произход, език и нрави, и съставя неразделна част от българския народ". А в Македонското движение за народна независимост евангелистите са били винаги в първите редове.

Целта на Евангелските Църкви е духовно-просветна на първо място, и второ, умствен развой, социално единство и семейно щастие, като плод, от примерен характер. Дето се появят неколцина здрави привърженици на Библията, като единственото боговдъхновено правило на вярата и на просветно-възпитателния метод на богослужение в говоримия ни език, там сме основали общество, което съществува и функционира под грижата на най-близката майка-църква. Ако обществото е живо и работливо за Христа и църквата, то расте, и с време го организираме в самостоятелна църква.

Първата организирана Евангелска Църква в страната е в Банско, Разлог в 1871 г. За сега, трите, припознати от Правителството Евангелски клонове или деноминации имат помежду си 45 организирани църкви, 44 общества, 46 ръкоположени пастири и 9 редовни проповедници, кандидати за пастири. Евангелистите в страната са 6–7000 души. Приемат се за такива само убедените, и то след щателна проверка за тяхната искреност.

Добре е да поясним културното влияние на Българските Евангелски Църкви. Покойният виден организатор на Македонското въстание, П. К. Яворов, пише в "Демократичен преглед", кн. II, 1908 г. и казва: "Като членове на организацията, протестантите се отличават по ревност и кадърност за работа", и като говори за Банско, той казва: "Евангелската пропаганда е изиграла твърде културна роля в тоя край. в Банско има 4–5000 жители, с голяма част протестанти. Пред вид последните, аз бих го кръстил град, гледайки православните – село. Протестантите са граждани, и по масова интелигентност, и по домашен живот, и по външни обноси. Няма между тях неграмотни, като почнеш от старите, включително и жените. Любознателността им е прескочила кориците на Библията. Те четат всичко, и във всяка къща има по няколко книги" и пр. Това са заключенията на един обективен наблюдател.

В заключение ще кажа, че ние, евангелистите, сме благодарни че живеем в една правова страна, стараем се да сме лоялни на Конституцията и гражданските закони, трудим се да послужим на народа и каузата му по силите си, и молим Всевишния цар на царете, да дари мъдрост и благодат на Н. В. Цар Борис III за благоденствието на българския народ и славата на Неговото име.

"Родино моя, за мен не земя, а рай земен си ти".

Пастор Д. Н. Фурнаджиев

1.2. Евангелското дело на методистката епископална църква в Северна България през последните петдесет години

Полувековна България 1878–1928. Илюстриран юбилеен албум.

Ред. Евгения Марс. София, Евгения Марс, 1929, с. 364-365.

Пастор Д-р Стефан Томов

Това дело е било започнато в 1857 г., когато Мисионерското дружество на Методистката Епископална църква в Северна Америка назначило и изпратило в България двамата мисионери *Алберт Л. Лонг* и *Цесли Претиман*. Те са настанили в гр. Шумен и почнали веднага да учат български. След четиригодишно пребиваване в България д-р Претиман се завърнал в Америка, а в 1859 г. Д-р Лонг със съгласието на мисионерските власти се преместил във Велико Търново, дето до 1863 г. той научил добре българския език и развил полезна и благотворна религиозно-просветна дейност.

През м. юний 1863 г. Д-р Лонг се преместил в Цариград, а в 1872 г. бил назначен професор в Роберт Колеж.

I.

В 1879 г., тъкмо преди петдесет години Методистката мисия в Северна България е имало двама американски **мисионери**, а именно: *Е. Ф. Лансбери*, който работеше в гр. Русе, а *Д. Ц. Чалис* – в Свищов, и петима български евангелски **проповедници**, а именно: *Стефан Томов*, който проповядваше във Велико Търново, *Юрдан Ив. Икономов*, учител в Русе, *Стефан Гечов*, проповедник в Ловеч, *Гаврил Илиев* – Севлиево и *Димитър Найденов* – в Орхание. Освен тях имаше и двама **увещатели**: *Юрдан Цветков*, който живееше в Плевен и продаваше Библии и Евангелия и *Тодор Николов* – във Видин. Такъв е бил скромният персонал на евангелските работници в Северна България преди петдесет години.

Оттогава до преди двадесет години американските мисионери и българските евангелски проповедници са били пионерите на евангелското дело в

Северна България; пионерска работа продължава да се върши още и сега в някои места в Северна България.

В 1882 г. се построи в Свищов един салон за държане редовните служби в неделен ден и други събрания, също и пастирски дом. Салонът послужи и за училищна стая, до когато се построи училищното здание в 1866 г. В същата година се отвори в Свищов и първоначално евангелско училище с пансион и двегодишен богословски отдел за ученици, желаючи да се подготвят за евангелски проповедници. Това училище функционира до 1898 г. Из богословския отдел на това училище излязоха със завършен курс шестима младежи, от които петима още работят като евангелски проповедници. [Забележка на съставителя. Виж "Изгревът" том V, с. 531, № 204 и снимка № 5. Имената им са отбелязани на с. 532. А това са: Христо Бъчваров, Петър Дънов – прави; седнали: Иван Димитров, Петър Василев, Борис Тодоров и Иван Тодоров.]

В 1885 г. се построи в гр. Русе пастирски дом и в 1886 г. църковно здание. След туй последователно се построиха църковни здания и пастирски домове в Шумен, Варна, Ловеч, Търново, Плевен и Севлиево. Църковните здания допринесоха немалко за успеха на евангелското дело в Северна България. Българите обичат да слушат евангелски беседи в църковни здания, а не в частни домове. Най-после в София се издигна в 1924 г. на ул. "Раковска" 90, един салон, който носи името на Д-р Лонг, основателя на евангелското дело в Северна България. В този салон се държат редовно църковните и други събрания.

Освен църковни здания и пастирски домове, има построени църковно здание и пастирски дом в с. Хибелий, Свищовско, в с. Хотанца, Русенско и в с. Войводово, Оряховско.

II.

Методистката мисия в Северна България се е занимавала и с книжовна работа.

С редактирането и издаването на илюстрираното месечно списание "Зорница" в Цариград, 1854 г. Д-р Лонг става основател на българския религиозен периодичен печат.

В 1866 г. той преведе и издаде в Цариград безподобната алегория на Джон Бънян "Пътешественик", част I. Втората част на "Пътешественика" биде преведа от п-р Д-р Ст. Томов и издадена от Методистката мисия в Русе в 1886 г. Същият пастир е превел от английски и други няколко книги, издадени от методистката мисия. От тях главните са: "Животът на Джон Уесли" от М. Лелиевър, издадена в 1884 г., "Животът на Исуса Христа" от Я. Стакер – в 1890 г., "Животът на ап. Павла" от същия автор – в 1892 г., "Огненият език" от Уилям Артър – в 1908 г.

В 1892 г. Методистката мисия почна да издава месечно списание "Християнски свят" под редактирането на тогавашния надзирател на мисията д-р Дейвис. Впоследствие п-р Д-р Ст. Томов редактира това списание осемнадесет години. По липса на средства престана да се издава в 1925 г. [Заб. Взимат се мерки за събиране потребните средства за подновяване издаването на това списание.]

Нека кажа тук няколко думи и за първия превод на Библията на български, извършен от американските мисионери д-р Ригс и Д-р Лонг, подпомогнати от П. Р. Славейков и Христодул Костович Сечанов. Голяма е заслугата на това крупно дело на двамата мисионери. Библията е отпечатана в Цариград в 1871 г. Значи за 54 години извършеният от американските мисионери превод на Библията, издаден от Британското чуждестранно дружество е бил четен и изучаван от владици, архимандрити и свещеници в Православната църква.

Ето преценката, която Пенчо Славейков дава за първия превод на Библията на български: "Преводът на Библията туря край на езиковата безредица, на боричкането на разни наречия за първенство и установява литературен език.

След появяване Библията на бял свят (1871 г.) заглъхват вече разприте между разните български говори, и източно-българският говор става общ един на всички ратници на мисълта и националното съзнание. . . В Библията, чиято литературна физиономия е дал Славейков, неговите оmissи за литературен език се явяват най-ярко реализирани". (Заб. Виж "П. Р. Славейков". Избрани съчинения. Кн. 1. Стихотворения, с. XXV-XXVI.)

Освен гореспоменатите книги през последните петдесет години Методистката мисия е издала и пръснала навсякъде из Северна България и много брошури с религиозно-нравствено съдържание. Още в 1861 или 1862 г. д-р Лонг преведе от английски и издаде в Цариград, поучителната книжка: "Разговор между приятели. (Заб. Цариград. Предполагам, че не е била печатана по-рано от 1861 или 1862 г. стр. 24.) и друга трогателна повест преведена от английски и озаглавена "Номберската дъщеря" (Заб. Цариград, 1864, с. 132.)

III.

Предвид на печалния факт, че между народните маси е владеело и още владее голямо невежество по отношение основните християнски учения и по християнския живот изобщо, а между немалка част от нашата интелигенция се проявява още ледена индиферентност, и дори и безверна, то и главната работа на Методистката мисия в Северна България е била *евангелизаторска* – проповядване Евангелието, като се чете във всички православни църкви, на народните маси за тяхното духовно събуждане, да могат с Божията помощ да се решат да заживеят по-добър, по-благочестив живот.

Пастор Стефан Томов

1.3. Методистките епископални църкви в България Полувековна България 1878–1928. Илюстриран юбилеен албум. Ред. Евгения Марс. София, Евгения Марс, 1929, с. 362-363

Пастор Васил Г. Зяпков

Роден в 1900 г. в с. Дуран-Кулак, Балчишко. Родителите му са били скромни, трудолюбиви българи от Котел. Завършил гимназия във Варна. Още като ученик във Варна започнал да посещава евангелската църква, където всичко го пленило. След редовно посещаване, той се обръща към Христа и решава да се посвети на евангелска работа. В 1920 г. заминал за Англия (Манчестър) да следва богословие. След завършване на богословското си образование, той се завръща в България в 1925 г. и от тогава е пастор на Софийската методистка епископална църква, която се помещава в салона "Д-р Лонг" изграден в памет на големия приятел на България, д-р Алберт Лонг. Понастоящем пастор Васил Зяпков е председател на съюза на обединените евангелски църкви в България, председател на Съюза на евангелските прицърковни младежки организации, член в редакционния комитет на евангелския орган в. "Зорница".

Тяхната работи води началото си от 1857 г., т.е. още преди Освобождението на България. Затова и всички народни копнежи, движения и борби, които родиха епохалното дело на Освобождението, не остават чужди за тях. В редовете на пасомите им се намирили и революционери и книжовници и борци за независима българска църква. Съчетавайки обичта си към Отечеството, те са били винаги добре подготвени за изпълнение на своя дълг и служба. За някои по-забележителни техни членове, читателят ще намери другаде по-подробни бележки. Работата, която тези църкви са вършили в България е била главно три вида: религиозно-съживителна, културно-просветна и филантропична. Пастирите им и проповедниците са имали само една цел – да издигнат живия Христос пред своите сънародници.

Подбудите, които са ги тласкали към тази дейност са били само две: любов към Спасителят Христа и любов към народа им. Това, дето те очакват и работят, за да видят Христа, царуващ в душата на човека, е нещо много естествено за едни ревностни и живи християни, които обичат своя Бог и своя народ. Христос заяви: "Аз съм виделината на света". Почти двадесет века оттогава са се изменили. И те всички прогласяват истинността на Христовите думи. Културно-просветната дейност върви редом с религиозно-съживителната. Където намерите жива, усърдна християнска църква, там непременно ще видите да се развива богата всестранна културно-просветна дейност. Методистките църкви в България се чувствуват задължени да сторят каквото могат за възпитанието и образованието на бъдните поколения. За това те основават неделни училища, детски забавачници, летни библейски училища, младежки християнски дружества, църковни библиотеки и средни учебни заведения.

В неделните училища се застъпва главно Библията с оглед на практичното приложение на нейните истини във всекидневния ни живот. Специална комисия, наречена "Комисия по християнското възпитание" се грижи за подреждането и издаването на необходимите ръководства, пояснения, приказки за детските класове и илюстрации. Детските забавачници вече са доста добре познати на българското общество, затова за тях няма да говоря.

Летните ваканционни библейски училища са голямо благословение за малките скитници по улиците. Те се отварят, за да помогнат на бедните деца, които през летните месеци, като не могат да отидат с родителите си на курорт, рискуват да се провалят още в детинство от прашната и отровна улична атмосфера. Вместо улицата с нейните съмнителни влияния, методистките църкви поднасят на бедните деца добре уредено и вещо ръководено лятно ваканционно училище, където хубавите поучителни приказки, ръчните занимания, общите игри, песните и разказите за библейски герои или добри български царе и народни будители ги увличат до забрава. Резултатите от тези летни ваканционни училища са извънредно много насърчителни.

Младежките християнски дружества при методистките епископални църкви имат задача да възпитат църковната младеж в духа на Христовото учение. В редовните седмични събрания се четат от младите реферати, религиозни беседи, устройват се литературни кръжоци и дебати, уреждат се литературно-музикални вечери, социални срещи, екскурзии, спортни клубове и разни други предприятия, които биха спомогнали за всестранното хармонично развитие на младежта. Църковното младежко християнско дружество представлява нещо като духовни казарми, през които преминава всеки евангелски син или дъщеря, за да излезе оттам и да бъде жив, солиден, кален християнин и примерен български гражданин.

Методистките църкви имат само едно средно учебно заведение. Това е американския девически пансион в Ловеч.

Немислимо е да имаме християнска църква без благотворителна дейност. "Колкото и да сте сторили добро на едного от тези най-малките, на мене сте го сторили". Тези Христови думи намират своето изпълнение в благотворителната дейност в църквата. Всички слаби, бедни, болни, нещастни, затворени, отчаяни в този свят са под Христова грижа, а оттук следва, че те са и под грижата на църквата. След войната, когато гладът хлопаше на много български домове, методистките църкви в лицето на своя надзирател Д-р Елмър Ернест Каунт подържаха безплатни детски кухни, изискваха от американските сестри-църкви и раздаваха безплатно на бедните дрехи и обувки. И днес всяка църква си има в бюджета голямо перо "благотворителни", от което се помага на болни и бедни братя. Няма пансион в България, който има такава ниска такса, каквато е тази на Ловчанския американски пансион. И тук благотворителността е протегнала благата си ръка. Наредено е така, за да могат и бедни деца да постъпват в това училище. Не са един или двама младежите, които методистките епископални църкви са изпратили в странство да се учат и се подготвят за пастири или библейски работници. В Ловчанския пансион

не малко бедни момичета са получили даром своето образование. Освен това методистките епископални църкви поради широките си връзки с американските сестри-църкви, спомагат за опознаването и сближаването на двата народа. Всички мисионери, надзиратели и епископи, които са идвали в България са бивали спечелвани за нейната правдива кауза. Епископ Блейк, Д-р Каунт, Д-р Лонг са били големи приятели на България, които са доказали своите добри чувства във време на големи народни нужди и катастрофи.

Методистките църкви работят само в Северна България. В Южна България работят евангелските съборни църкви. Тази териториална разпределба е станала по взаимно съгласие на двете изправителни тела на църквите с цел да си разпределят труда. Методистките братя понастоящем притежават 20 църкви и 24 общества, 20 ръкоположени пастори, 14 проповедници и местни работници и 17 неделни училища с 69 учители.

Пастор Васил Г. Зяпков

Бележка на съставителя д-р Вергилий Кръстев.

През лятото на 1948 г. са арестувани 15 евангелски пастори и осъдени за шпионаж в полза на чуждо разузнаване и че застрашават новата народна власт. Васил Георгиев Зяпков, 48 годишен от София, като представител на Обединените евангелски църкви (ОЕЦ) в България и представител на Евангелските съборни църкви бе осъден на доживотен затвор.

2. Създаване на Българското евангелско дружество и неговата дейност

2.1. Българското Евангелско Дружество и Възраждането **Зорница, Г. 45, бр. 25 (сряда, 24.VI.1925), с. 1–2.**

Владимир Тодоров

Епохата на Ренесанса в Италия и Франция през XV и XVI век се ознаменува с постепенното отърсване на литературата, философията и главно изкуствата от реакционното влияние на средновековната църковна схоластика и на пакостния клерикален дух и с обръщане поглед към гръцкия и латинския класицизъм на древността. Възраждането в тия две страни е дълго и неговия процес много муден, въпреки гениалното творчество и големите усилия на тогавашните велики умове. Ако такъв е бил процесът на Ренесанса в Италия и Франция, не ще съмнение, че у нас, гдето и *условията и факторите* са били, и продължават да са още съвсем други, процесът ще бъде още по-муден.

Потиснат в продължение на векове под политическото иго на турците и духовния гнет на фанариотите, българският народ тънеше в мрака на забвението. Православното фанариотство обезличи и подхвърли народността ни на всеобщо презрение. Нашата писменост, нашият език стана жертва на фанариотската елинизаторска мания. Мнозина от нашите сънародници, като княз Богориди от Котел и доктор Никола Савов (Пиколо) от гр. Търново, прочут елинист с гениална ерудиция, за когото Egger и д-р Mussy казват, че "е бил гордостта на културна Франция" (*Заб.* Реч надгробна, 1860 г.), са представени и познати като гърци!

Такова е било положението преди 50–60 години. Някои от днешните ни историци и учени, когато третират въпроса за *Възраждането*, ни посочват появата, в народния небосклон на Кирил Пейчинович и Кърчовски.

Но какво ново те са влели в българската душа? Ние чухме техните разказа за дамаскини (*Заб.* "Митарства", 1817 г., "Огледало", 1816 г.) и техните средновековни приказки, как "камък паднал от небето". С туй може ли да се говори за някакво *възраждане*, за някакъв *ренесанс*? Обърнаха ли те народното ни внимание от фанариотската църковна схоластика към старото ни държавно величие, към "българския класицизъм"?

Друг е въпросът с Хилендарският отшелник – отец Паисий. Той говори и пише, но не вече за *дамаскини* и *фанариотски църковни измислици*, а за *нещо съвсем друго* – за *род и родина*. Ако в Италия Ренесансът можеше да се подхранва и разпространява от неразривна върволица просветени умове и гении, у нас, за жалост, нямаше нито един за такава работа. Зовът на Паисий като нощна мълния проблесна за миг и угасна за дълго в четритях стени на неговата килия. Проповедта на Светогорския пророк би пробудила бързо проспалата народна съвест, ако имаше кой да я подеме и разтръби всред народа. Едва след 110 години нашият историк и общественик Марин Дринов запозна народа ни със съдържанието на Паисиевата история!

След премахването на еничарството и на ленното управление (спахийството) от султан Махмуд II, с публикуването на *Танзимата* (1839), нашият народ тепърва се посъвзе, организира своето еснафско съсловие и подобри своето материално и социално положение. *Танзиматът*, следователно, е първият могъщ реален фактор за нашето Възраждане. Вторият такъв е увенчаването на Църковната борба с фермана от 10.II.1870 г., който създаде Екзархийският институт, и третият – народополезната книжовна и културна дейност на българските протестанти.

Много по-рано от основаването на Българската Екзархия нашите протестанти, движими от възвишени пориви и просветен патриотизъм, отиваха, като трубадури, от град на град и от село на село, да пеят песни и проповядват Евангелието на хубав български език. Те, вместо мътната църковна *ринофония*, запяваха български духовни песни. Те първи превеждат и поднасят почти даром на нашия народ Свещеното Писание – могъщо средство за популяризиране и разпространяване на българския език. Ред книги и брошурки се раздават по градове и села.

Професор Балан-Тодоров в своя Книгопис отбелязва, че от 1841 до 1877 г. от напечатаните духовни книги половината са издания на евангелистите.

В Смирна, бащата на българския периодически печат – протестантствующият Фотинов – издава "Любословие" с помощта на мисионерите.

Из България, Македония и Тракия отворят се български молитвени домове, откриват се читалища за народа и се строят прогимназии и гимназии за българските деца.

А кой не е чел и не е видял ветерана на нашата преса – "Зорница"?

Цялата тази народополезна книжовна и културна дейност на нашите протестанти е много допринесла за пробуждането на народното ни съзнание от вековна летаргия и всаждане на Божествени чувства към Бога и народа. Най-после в 1875 г. нашите протестанти образуват българското евангелско благотворително дружество, което след Танзимата и Българската екзархия е величественият паметник на народна пробуда и духовна обнова.

Днес "Зорница" празнува 50 годишнината на това Дружество. 50 години! Това е една епоха. Това е същевременно и едно доказателство, че този благотворен фактор на нашето Възраждане е едно живо тяло със здрав и кален организъм. Затова той може да крепне, въпреки гоненията на първите години и да порасте, въпреки разкола и днешната духовна власт.

Слава и чест на първите ратници на евангелската мисъл у нас!

Слава и чест на самоотвержените пионери и скромни строители на Българското Евангелско Дружество. За него те са се жертвували, те са страдали, само и само за да се устоим ние днес с 50 годишния му юбилей.

В този тържествен момент нека почувствуваме голямата си отговорност пред паметта на тия светци и пред майка България. С устремен поглед напред и благоговение към миналото, нека се стреснем и опомним, нека се възобновим, за да станем достойни приемници на техния свещен завет.

Нека се обединим. Нека стегнем редовете си за борба. Борба против злото, което гнети днес българската колективна душа: Борба за възвишен и народополезен живот, борба за духовна обнова и свобода.

Владимир Тодоров

2.2. Историята на Дружеството Зорница, Г. 45, бр. 25 (сряда, 24.VI.1925), с. 2.

А. С. Цанов

Безспорно е, че през последните 50–60 години евангелизмът е играл, и сега играе, важна роля във Възраждането и напредъка на народа ни: в религиозно, научно, политическо и в други отношения, и сигурно е, че за в бъдеще той ще играе още по-обширна роля в тези направления. Някои наши историци и други мислители, по някои свои съображения, се стараят да игнорират този факт, но това игнориране няма да продължава още за дълго време. Ето защо историята на българския евангелизъм трябва да се знае. И понеже Българското евангелско благотворително дружество е един от главните фактори на българския евангелизъм, то историята на това Д-во трябва да се следи.

До 1852 г. доколкото моите сведения се простират, на Балканския полуостров не е имало нито един българин, прогласен за протестантин. Дали във от този полуостров е имало някъде другаде българи протестанти, това не мога да кажа. Грамадното мнозинство от нашия народ беше от Източно-православно вероизповедание. Имаше и тогава тук-таме римо-католици, под името павликяни, също и по-голямо число мохамедани, под името помаци. Духовенството беше крайно просто, тъй като гръцките владици никак не се стараеха да ръкоположат просветени хора за духовни пастири. В църквите не се вършеха почти никакви проповеди, и народът не знаеше много нещо за спасителните учения на Исуса Христа. В много градове църковните служби се извършваха на гръцки, макар населението да бе българско. Народът изобщо бе обладан от крайно суеверни идеи. Даже в църквите се извършваха някои съвършено неуместни практикувания. Днешната Българска Църква, в сравнение с тогавашната, е почти преобразена. Потиснат от политическо и духовно робство, целият народ тънеше в голям мрак. Но по едно време между него се явиха просветни синове, които с риск на живота си, заработиха за пробуждането и просветата на този народ във всяко отношение. Това се почна особено след Кримската война.

През 1852 г. се обявил първият българин за протестантин. Това е **Гавраил Илиев** от Берковица, който същата година е съден в Сливен, афоресан от православно духовенство в същия град и прогласен за еретик, протестантин. Това било 5 години преди да дойдат протестанти-мисионери от Америка в България. След него следват двама други българи протестанти, на които имената не мога да кажа. След тях следват **Стоян Дончев Руевски** от Свищов, които приел евангелското учение през 1860 г. и е четвъртия българин протестантин.

По онези времена не беше лесна работа да бъде човек протестантин. Народът се противопостави силно на Евангелското движение. Навсякъде в църквата се държеха от учители и свещеници проповеди против тъй наречената "ерес" и се прогласяваха афоризми срещу "еретиците", каквито те считаха протестантите. Голям подтик на това гонение даваше руската дипломация чрез консулите си в Турция. Политиката на Петербургското правителство бе, че велика и мощна руско-славянска държава ще може да се закрепя в света само в свръзка с гръцката православна

църква. Ето защо руските консули на Балканския полуостров съветваха българските водачи да не позволят на протестантството да се загнезди и закрепи между българския народ, а влиянието на тези руски консули бе твърде мощно в България по онези времена.

При все това, появиха се българи, които не искаха да слушат нито руската дипломация, нито каквито и да било други съвети противни на свободата и напредъка, и се предадоха да изпитват всичко и да държат правото и доброто. След Кримската война се почна особено раздвижване у народа ни във всяко направление. Американските мисионери дойдоха между българите в 1858 и 1859 години, но Британското и Иностранно Библейско Д-во много по-рано бе напечатало Новия Завет в хиляди екземпляри, преведено на български от Неофит Рилски. То се пръсна широко между народа, които го прочиташе с голяма жажда.

Както и да е, евангелистите българи постепенно се умножаваха. Най-после евангелски църкви се организираха в с. Банско, Меричлери, Ямбол и Каялъ-дере. Имаше вече български евангелски пастири. Те, заедно с други българи евангелисти, почнаха сериозно да размишляват как може най-успешно да се работи за душевното спасение на народа ни и за всестранното му напредване в научно и всяко друго добро отношение. Първите българи евангелисти отначало нямаха намерение да се цепят от народната Църква. И право е да се каже, че не те оставиха Църквата, но че *тя* ги изгони от себе си. Те само желяеха Църквата да се преобразува, като възприеме говоримия български език в службите си, въведе евангелски проповеди и изхвърли някои от суеверните въведения на гръцките калугери и пак да си остане Православна Църква. Даже първите американски мисионери не дойдоха в България да създават нова Църква. Те намериха, че с тогавашното православно духовенство не можеше да се работи, макар между православните и тогава да имаше по-свободолюбиви хора. Църковният въпрос се реши в полза на българите през 1872 г. Български владици се ръкоположиха и изпратиха между българския народ. В късо време се видя, че те нямаха намерение да реформират Църквата: даже запретиха да се чете Апостолът и Евангелието на български, а всякъде въведоха славянски език, непонятен за българите и противно на заповедта на апостолите. Това даде на българските евангелисти да разберат още по-ясно, че те трябва да работят самостоятелно и съгласно със Словото Божие за душевното спасение и всестранния напредък на народа.

Те твърдо и непоколебимо вярваха, че цялата Библия е писаното Божие откровение към човеците за тяхно авторитетно ръководство през живота и че без твърда, жива и непоколебима вяра в Господа Исуса Христа спасение не може да се придобие.

Основателите на Дружеството, като сравняваха просветното състояние на разни народи и виждаха, че колкото повече Евангелието се е разпространявало между един народ, толкова по-напредничав и по-просветен е той: че протестантските народи, като общо правило, бяха най-напреднали в просветно и във всяко друго отношение, и като желяеха тия основатели-евангелисти да се даде по-скоро просвета на народа – те се решиха да проповядват Евангелието на своя народ.

Онези евангелисти, като изучаваха политическото състояние на разните народи намериха, че изобщо най-свободни политически и напредничави във всяко отношение бяха протестантските народи, че като общо правило, колкото повече се разпространяваше Библията между един народ и колкото повече хора от този народ се стараеха да се ръководят от ученията на тази книга, толкова по-свободен политически беше онзи народ; и че, обратно, колкото по-малко тази книга се разпространяваше и по-малко следваше от кой да е народ въобще, толкова потиснат беше той.

Пред вид на тия факти, и просто от един вид политическа мъдрост за политическа свобода, онези евангелисти се решиха да проповядват Евангелието на народа и по този начин най-добре и най-бърже да му помогнат да се освободи и той от политическо робство.

Мисълта за основаването на такова дружество възникна най-напред в ума на **Андрей С. Цанов**, който бе ходил в Америка. Той съобщи тая си идея най-напред на пастир **Ив. А. Тонжоров** и на пастир **Никола Г. Бояджиев**.

Те и двамата възприеха идеята с възторг и тримата почнаха да размишляват, как да се основе такова дружество. Първите им срещи и размишления ставаха през есента на 1874 г.

През пролетта на 1875 г. техните срещи пак се подновиха, след като бяха разменявали писмено мислите си. Тези тримата съобщиха идеята и решението си на други евангелисти. Те всички, без изключение, с радост възприеха идеята и се решиха да работят за нейното осъществяване. След няколко разговори и обменени писма, определи се време за формалното основаване на Дружеството. Това стана през м. април същата година. Макар да не помня точната дата, но мисля, че това беше през великденските празници.

Имахме няколко заседания, които се държах в горницата над дюкяна на Никола Матинчев в Самоков, която стая му служеше и за склад на стока. На ония заседания присъствуваха, освен горепоменатите трима основатели и следните лица: Н. Матинчев, Михал П. Тодоров, Никола Чакалев, Ив. Чакалев, Васил П. Караиванов, Велико Петранов, А. Казанджиев и Димитър Тенев.

Впечатлението ми е, че там бяха Иван Ангелов от с. Костенец и Хр. Георгиев от Стара Загора. Тези лица са формалните основатели на Дружеството. След като се реши окончателно основаването му, в едно от заседанията си събранието натовари А. С. Цанов да приготви проектоустава на дружеството и да го представи на идущето събрание за одобрение.

На идущето заседание проектоуставът се прегледа, станаха някои промени и се прие с условие да се прегледа и одобри окончателно на един общ събор, за който събранието взе решение да се свика.

След писмени споразумения и с други приятели в Мерицлери, Каяъл-дере, Ямбол, Банско и другаде, реши се – датата за свикването на общия събор или конгрес да бъде от 16 до 19 юлий с. г. и съборът да стане в Самоков.

Очакваната дата дойде и евангелистите от разни места се стичаха с талиги, на коне и пеша, мъже и жени, с най-голям възторг и песни. По-радостни, по-възторжени срещи не вярвам, че някога друг път е видял Самоков. Приятелите в този град най-радушно приемаха гостите и настаняваха, където можеха. Съборът се отвори в голямата стая на Американската девическа гимназия, дето ставаха всички заседания на събора – отвори се най-възторжено и даже с много насълзени очи от радост. След като целият събор единодушно одобри основаването на Дружеството, приготвеният устав се прегледа, попреработи и окончателно одобри.

Първоначално целта на това Дружество е главно да издава книги и да дава помощ на църкви за пастирите им. Програмата му е да печата разни религиозни книги, строго съгласни с основните верски и морални учения на евангелията и да ги разпространява на умерени цени между народа. При това, да купува Свещеното Писание от библейските дружества и да разпространява и него между народа. В първите си няколко години Дружеството напечата няколко твърде добри и полезни книги, например: *“Бой с пет исполини”*, преведена от д-р П. Шопов; *“Нравствена философия”* преведена от д-р Хаус; *“Цел в Естеството и няколко теории”*, приготвена от А. С. Цанов и др. някои.

Това Дружество е чисто благотворително. Членовете му не получават никакво възнаграждение за сумите, които влагат в него, нито никакви печалби от книги, които печата. Правилото му е: *“Даром сте приели, даром давайте”*. Даже служителите му, като настоятели и други, от самото начало дори до днес са работили за това Дружество даром, без никакво парично възнаграждение.

Това Дружество, което сега тържествено отпразнува 50-годишния си юбилей, е преживяло много кризи. То е преминало през пет войни, от които последната е най-голямата и страшната, която светът е видял някога. Много други дружества и

организации – религиозни, научни и търговски – се появиха, поживяха някои по-дълго, други по-късо и по-голямата част от тях измряха, но това наше дружество непрекъснато, неуморно е живяло и действувало и през най-критически времена, макар и то да е имало твърде големи и страшни съпротивления. И аз много пъти съм се питал, защо да е така? И друг отговор не мога да си дам, освен този: то е преживяло всичките опасности и геройски си е следвало работата, защото почива на вечната и непоклатима Скала, върху Богочеловека и Спасителя Исуса Христа, и защото задачата ме у да работи за същинското спасение и същинското и трайно възраждане на народа ни и на човечеството изобщо и за възтържествуването на вечното, всемирното Царство на Господа Исуса Христа, Царството на мир с правда за всички люде, и аз нямам ни сянка от съмнение, че това Дружество ще продължава да живее и върши все по-големи работи за народа и човечеството изобщо, само дотогава, докато то стои твърдо върху поменатата Скала.

А. С. Цанов

2.3. Юбилеен събор на Българското Евангелско дружество Пловдив, 13-17.04.1900 г.

Юбилейният събор на Българското Евангелско Дружество Християнски свят, Г. IX, бр. 5 (V. 1900), с. 1.

Българското Евангелско Дружество отпразнува тази година най-тържествено 25-та годишнина на своето организиране. Годишният събор с особено приготвена програма се държа в Пловдив от 13-й до 17-й миналий м. април.

На този събор присъствуваха почти всичките евангелски пастири и проповедници от Южна България, Софийският и Кюстендилският пастири, двама пастири от Северна България, американските мисионери Кларк и Хаскел от Самоков, Хус от Солун, Бонд с госпожата си от Битоля, г-ца Стоун от Солун и двама пастири българи от Македония: г-дата Кимов от Струмица и Христов от Банско, Разлог. Освен тези, бяха и много посетители от разни места на Южна България и от Софийско.

Нека кажем, че разпорежданията за приемането и нагостяването на гостите бяха във всяко отношение превъзходни.

Съборът се отвори в четвъртък, на 13-й миналия април, с молитвено събрание водено от г-на *Пачеджиева*, Бургаский еванг. проповедник. Това събрание, на което взеха участие мнозина в молитва и говорене, беше живо и назидателно; също тъй бяха живи и другите молитвени събрания, държани през сесията на Събора.

След молитвеното събрание се отвори първото редовно заседание на Събора под председателството на г-на *А. С. Цанов*, един от главните основатели на Дружеството.

Чете се рапортът на деловодителя *В. Шопов* и рапортите на делегата при Мисионерския Събор и на онзи при Научно-богословското и Девическо училища в Самоков. Представи се равносметката на Дружеството, която ще бъде печатана в *Изложението* на Българското Евангелско Дружество. След това се пристъпи към избирането на ново настоятелство за годината 1900/1901 г. Избраха се по тайно гласоподаване и с вишегласие за председател: *Иван Я. Сечанов*, подпредседател *М. Н. Попов*, деловодител *А. С. Цанов*, секретар *Иван М. Цаков*, касиер *В. Шопов*.

С тайно гласоподаване се избраха и десетте члена на така наречената *Изпълнителна Комисия*, която има да върши твърде важна работа, заедно с настоятелството. Другите служители на дружеството – книжар, прегледвачи на книги и пр. се избраха по явно гласоподаване.

Във всичките частни заседания, държани в петък и събота, на 14-й и 15-й миналий април се обсъждаха обстоятелствено въпроси, касаещи се до доброто уреждане и подтикване на напред делото Божие между нашия народ.

Сказките се държаха в новопостроената, но недоправена още Българска Евангелска Черква, която е безспорно най-голямата и най-хубавата Евангелска Черква в България и негли в Балканския полуостров.

Предмет на първата сказка беше: *“Майките и Учителите като възпитатели”*. Сказчиците, г-да Д-р Х. К. Хаскел и Д. Н. Фурнаджиев бидоха изслушани с голямо внимание.

По втората сказка *“Мойсей и Дарвин”* говориха г-да А. С. Цанов и П. Ив. Шопов. Първият сказчик представи вкратце Дарвиновата теория за развитието, която е направила много шум, но не още доказана. След туй той счете за нужно да опровергае книжката на цюрихския професор Додела под заглавие *“Мойсей или Дарвин”* и показа до какви нелепости достигат някои от дарвинистите, които в своето заслепление отиват много по-далеч от Дарвина. Вторият сказчик по същия предмет, д-р П. Ив. Шопов, като медик се постара да опровергае възгледовете на крайните дарвинисти, които изпадат в материализъм и атеизъм, като особено наблегна върху факта, доказан от химията, че *атомите* са зависими един от други и следователно *не могат* да бъдат вечни.

По третата сказка: *“Някои от народните язви и как да се премахнат”* говориха г-да Ив. М. Цаков и С. Момчилов. Главните язви: ожесточеното партизанство, безверието и тясно свързаната с него безнравственост се живо представиха от сказчиците. Първият говорител настоя на проповядването Евангелието, като главно средство за премахването на тези и всички други язви, от които страда народът ни.

Всичките сказки се държаха вечер от 8 до 10 часа и на тях присъствуваха от 500 до 600 души – мъже, жени и деца. Никога досега на сказките на Българското Евангелско Дружество не е имало такова голямо число слушатели.

В неделя, 16-й април, се извърши тържествено богослужението пред многобройно събрание в новата черква.

Словото се държа от софийския пастир М. Н. Попов върху текста: *“Както Ме Отец проводи и аз провождам вас”* (Йоан 20:21). Темата: *“Посланието на черквата”* обширно се разви от проповедника. След пладне, същия ден от 3–4 часа се отслужи Господнята Вечеря и от 8–10 часа вечерта се извърши пак редовното богослужение.

Словото се държа от г-на Д-р И. Х. Хаус, мисионерин от Солун. Текстът: *“За това, царю Агриппо, не бях непокорен на небесното видение”* (Деяние 26:19) се живо разви и практическите от тези думи поучения, се обясниха на слушателите.

В понеделник, 17-й април, *Изпращателното Събрание*, държано в старото помещение на Евангелската черква от пловдивския пастир Ив. Я. Сечанов, беше трогателно. Водителят, след като поблагодари на присъстващите на събора от разни места на Южна и Северна България и Македония, помоли всички да имат за девиза през живота си *пълно посвещение Господу*. Молитвите и говоренията, в които мнозина взеха участие, бяха усърдни и назидателни. Бог изобилно да благослови делото, което се е завзело да върши Българското Евангелско Дружество в нашето отечество. Всякой, който живо съчувствува на това дело, може да помага чрез даване волната си помощ в пари или в какви да било друг подаръци на Дружеството. (Заб. Горният отчет, ако и по необходимост кратък, ще даде, надяваме се, добро понятие на тези, които не са могли да присъствуват за тазгодишния събор на Българското Евангелско Дружество.)

2.4. Какво е допринесло Евангелското движение за България

Зорница, Г. 51, бр. 12–13 (8.IV.1931), с. 5.

п-р Д. Н. Фурнаджиев

Само бегъл поглед е възможен в настоящата статия, но и това ще даде внушения, които имат сериозно значение и заслужават благодарността на поколенията.

На първо място, Евангелското движение, като християнско учение, няма за цел подронването престижа на народната църква. Ако тая църква е изгубила от своите привърженици и се игнорира и днес от собствените си чада, причината далеч не е в Евангелизма. Принципно Християнството е едно за православни и за евангелисти. То е все Християнство. Разлика съществува в тълкувания, схващания и физическия израз на вярата. За пример, православното богослужение е сложно, мистично, древно, когато евангелското богослужение е отворено, практично, възпитателно. На едни темпераменти едното, на други другото богослужение по-силно апелира; едни се водят повече от чувствата, други от разума. За това църквите ни се нуждаят не от гонения и враждувания, но от веротърпимост, повече сътрудничество и повече любов.

За родния език

Евангелското движение в страната има тоже силен национален колорит. Това е неопровержимо. Историята го подчертава. Един бегъл поглед ще ни увери в истинността на това твърдение. В своята дейност за повече от петдесет години Движението си е служило все с българския език. Даже онези, които са идвали от странство, да ни помагат в работата на Движението, всички са се залавяли да научават първо нашия матерен език. Ако са преподавали английския език, то е било почти факултативно, т.е. не със задължение да изучат младите, за да им бъде официалния език, но просто да го знаят заради литературата ни. Движението, обаче, си е служило с българския език и всичката му литература е била на български. В религиозните служби не са употребявали славянски, защото не се разбира от народа. Следната случка ни доказва какъв буден страж за родната реч е било евангелското движение. Когато в 1881 г. пионери на Евангелското движение отидоха в Струмица, град, в който гръцкия православен владика не допускаше българския език в никаква форма, а за училище и църква с нашия език дума не можеше да става, *то нашите пионери разбиха тази тирания*, която се диктуваше от Фенер в Цариград. Ние апелирахме към каймакамина за съдействие, но той отговори, че гръцкото влияние е толкова силно, щото никой не смее да излезе насреща дедо владика. На нашето настояване за правата на болшинството от Струмишкото население, той само ни пошушна: "Настоявайте и ще победите". Така и стана. Същото стана и в България и по цяла Македония.

С други думи, Евангелското движение в България стои здраво за матерния ни език, народност и държава, като *набляга силно на по-библейско, по-съвременно и по-практично тълкуване и прилагане на християнството в живота*.

Основния и кардинален принос на Евангелското движение за българския народ е, без никакво съмнение, *превода и издаването на Св. Писания* на говоримия ни език. Това бе за самото Движение една съществена необходимост. То се крепи и вдъхновява от Библията; без Библия то не може да се нарича Евангелско. Основа, учебник и авторитет за нашите Евангелски Църкви е Библията. Римокатолическата църква, в края на краищата, се обляга на авторитета на папата; Православната отдава тая власт и авторитет на Вселенските Събори; а Евангелизма почива в неизблемата основа на Библията.

Обаче, заедно с тоя принос на Библията, Евангелското движение е допринесло и други заслуги.

За тоя епохален и безценен труд Пенчо Славейков навремето си писа: "Преводът на Библията туря край на езиковата безредица, на боричкането на разни наречия за първенство и установява литературен език. След появяването на Библията на бял свят (1871 г.) заглъхват вече разприте между разните български говори и източно-българския говор става общ език за всички ратници на мисълта и националното съзнание." А Стоян Михайловски, поет и философ, писа: "Българският превод на Библията е най-грамотната книга, що имаме в езика си".

Библията е предтеча на просветата; тя е учебника за правдата, а правдата издига народа. Великите християнски народи преписват своето величие на Библията. Културната и просветна роля, която Библията е изиграла сред нацията, народът не може да се отмени незабелязана. Жаждата за просвета, за напредък, за културно приобщаване към другите западно-европейски народи, която е тъй характерна за жилавото българско племе намира отчасти своето обяснение и в Библията, преведена на говоримия български език.

За книжнината

Историята и значението на органа на Евангелското движение, в "Зорница", е от интерес. "Зорница" (месечната) почна през януари 1864 г., като Евангелско периодическо списание. Народът бе гладен за литература с нравствено, духовно-научно и общообразователно съдържание и затова посрещна начинанието с горещ ентузиазъм. Обществото, което четеше българска книга, с жажда очакваше всеки нов брой от "Зорница".

След няколко години "Зорница" започва като седмичен вестник. За България, Тракия и Македония "Зорница" стана най-любимия гост-посетител. С каква любов, доверие и наслада се четеше "Зорница"! През 1930 г. тя навърши своя 50 годишен живот – 50 години светлина и борба.

Вестници и списания

Мястото ни допуска само да споменем някои други вестници и списания на Евангелското течение в България. В 1885 г. почна да излиза в Русе и продължи за три години сп. "Християнски Свидетел". Сп. "Домашен Приятел", орган на Бълг. Еванг. Благ. Д-во, продължи да излиза от 1889 до 1900 г. В 1892 г. се почна сп. "Християнски Свят", което продължава за дълги години. За ред години се издаваше в Самоков месечно илюстрирано списание "Детоводител". Първият български вестник в защита на нововъведеното у нас въздържателно движение беше сп. "Въздържател", издаван в Пловдив, начиная 1892 г. Една година след това почна да излиза и друг въздържателен ратник, сп. "Въздържателно Знаме". Днес излизат още 4–5 частни списания и вестници, редактирани и издавани от евангелските среди.

Освен тая журналистическа и периодична книжнина, евангелското течение в страната е дало на народа голямо число книги със солиден материал. Имайки предвид, че ония бяха действително съдбоносни времена за народа – те бяха времена на църковна борба с Фенер, епоха на пробуда и възраждане от дълговековен сън – народът проявяваше извънредна охота за четиво и просвета. Но що да чете? Що да учи? Кой ще му набави нужните книги? Книги, следователно, като: "Просвещен поп", "Истинни поклонници", "Алгебра", "Аритметика за смятане на ум", "Анатомия и философия", "Нравствена философия", "Доказателства за християнството", "Умствена философия (Психология)", "Физиология от Хъксле", "Астрономия от Юнг", "Размишления върху християнството и суеверията", "Пътешественик", I и II том, "Речник на Св. Писание", "Тълкуване на Новия Завет", "Животът на Ап. Павла", "Животът на Исуса Христа", "Пет стрели против безверието", "Цел в естеството" и др. се явиха да задоволят една паляща жажда и да отговорят на една крещяща всенародна нужда.

Разнасянето по градове и села Слово Божие и религиозната книжнина и ясното проповядване Христовото Евангелие на говоримия език на народа, не можеха да останат безплодни. Жетвата на благодатното семе не се мери с крини. Който

иска да я види, ще я открие в духа и сърцето на народа! За пример, ние българите, славяни както сърбите, надминаваме всичките си балкански съседи по толерантност, възприемчивост на нови идеи, демократизъм и признаване правата на други хора и народи. А това е впечатлението на всички съвременни пътници и историци от Запада, които са изучавали Балканите. Защо в последни години народната църква въвежда проповед при своите богослужения, народът набляга да се чете Апостола и Евангелието на говоримия ни език, и вече архиепископи явено агитират за изучаване Библията като основа на убежденията и живота? Това не е тъй у нашите съседи – или дори не беше тъй до войната. Това отрядно явление се дължи на влиянието на Евангелското течение. Не е тайна, че интеллигентните хора у нас днес признават, че възпитателната роля на Еванг. църква я прави църквата за съвременното общество.

Учебни заведения

Не малка заслуга има Евангелското движение със своите *училища*, които от начало до сега са давали солидно образование и примерно възпитание на много стотини младежи от двата пола. Само като споменем иманета им, мнозина ще си спомнят кому дължат своето издигане в живота. Ето някои от тия училища: мъжка и девическа гимназии в Самоков, Научно-богословско училище в Свищов, Девическа гимназия в Ловеч, Девическо училище на г-жа Монферд в Пловдив, Девическо училище в Битоля, Индустриално училище в Солун, Забавачница в София и други места, Основно училище и Прогимназия в София, и ред основни училища в градове и села. Като имам предвид, че първите от тия училища бяха отворени преди Освобождението на България, когато младия българин копнеец за наука и просвета, срещаше противодействие от и грък и от турчин – и от църква и от правителство – народно-просветна дейност на въпросните училища става още по-ценна за нас, българите. Днес има стотини висши сановници – образцови учители и полезни общественици, които считат себе си щастливи, че са имали привилегията да учат в тия училища.

Помощи при нещастия

Изчерпателно не може да се говори тука, но трябва да споменем още един факт, а именно приноса на Евангелското движение по случай въстанието и клането през 1876 г. Девизът "Свобода или Смърт" обви Панагюрище в пламъци, с. Стрелча бе обърнато на пепел, Пловдив трепереше от башибозуците, Клисурска бе ограбена до ключовете на къщите и после бе запалена, Батак, Перушица и Брацигово бяха подложени на най-потресни зверства и на изстребителни кланета. Десетки хиляди, мирно население остана без препитание и закрила. Що беше първата нужда на нещастното население? Само "Съчувствително сърце и спомагателна ръка". Това съчувствително сърце и спомагателна ръка дойдоха впоследствие позивите на представители на Евангелското движение в България. Представители на същото движение също допринесоха по случай Сръбско-българската война, 1885 г. Сигурно читателят си спомня какви суми се събираха и раздадоха на пострадалите наши сънародници по случай Крушевското въстание, 1903 г.; какви щедри помощи се раздадоха около балканските войни на бежанци и други; какви суми пари и материали се получиха и раздадоха на бежанците от Световната война; колко делово съчувствие се оказа на пострадалите от земетресението в Южна България, 1928 г. и пр.

Движение с такива жизнени и творчески сили не можеше да не допринесе за всестранния напредък на народ и църква. Ще подкрепим твърдението си с думите на един свидетел, който далече не може да се вземе за пристрастен към Евангелското дело, а именно, П. Яворов. За културното влияние на Евангелското движение той казва: "При нас идеха пъстра върволица хора. Тук биеше в очи разликата между протестанти и православни. Евангелската пропаганда е изиграла твърде културна роля в тоя край. В Банско има 4–5000 жители с голяма част протестанти. Предвид последните, аз бих го кръстил град, гледайки православните

– село. Протестантите са граждани и по масова интелигентност, и по домашен живот, и по външни обноски. Няма между тях неграмотни, като почнеш от старите, включително и жените . . . Като членове на организацията протестантите пак се различават от православните по ревност и кадьрност за работа въобще” (Виж “Демократичен преглед”, кн. V, 1908, с. 499).

Хората от евангелските среди в страна са били и са измежду най-порядъчните и благонадеждни граждани. Държавникът П. Каравелов едно време писа във в. “Пряпорец”, че католици и други смущавали министерството с искане права и помощи от държава, а протестантите са живеели без да причиняват някое главоболие или да предявят някоя претенция за някакви облаги от държавата.

С други думи, Евангелското движение е създавало истински привърженици на народа, които са взели живо участие във всестранното му развитие; разпространявали са здрава, морална и духовна култура и са допринесли много за една много по-идейна и жива църква и за народното добруване.

п-р Д. Н. Фурнаджиев

3. Евангелската методистка мисия

Пастир Димитър Николов Фурнаджиев

Павел Василев

Името на пастир Димитър Фурнаджиев завинаги ще остане в духовния, културния и социалния живот на нашата страна с неуморната си обществена дейност през първата половина на ХХ век.

Димитър Фурнаджиев идва на този свят в дома на заможното евангелско семейство на Никола Фурнаджиев в гр. Банско през 1867 г. Той получава първоначалното си образование в родния си град. След това родителите му го изпращат за три години в Научно-богословското училище в гр. Самоков. След завършването и прибирането му в Банско, младият Димитър проявява желание да продължи образованието си в Америка, въпреки, че издръжката му не била осигурена. Родителите му били много притеснени, но въпреки всичко дали своето благословение и през 1888 г. той заминава за Америка.

През годините 1889–1898 Д. Фурнаджиев, при много тежки условия учи и завършва колеж и Богословска семинария в гр. Принстън. Там той е ръкоположен за пастир. В същия град Д. Фурнаджиев среща другарката си в живота Зорица Караиванова и се оженват.

Завръщайки се в България, младото пастирско семейство получава назначение от Евангелската съборна (конгрешанска) църква в гр. Кюстендил. Това е първата църква на пастир Фурнаджиев, където той работи от 1899 до 1906 г. След това семейството е преместено в църквите в гр. Хасково (1906–1907 г.), Пловдив (1907–1911 г.) и София (1911–1931 г.).

Навсякъде в своята работа за Бога със своята солидна подготовка и ерудиция, ползващ свободно английски език и връзките си по света, пастир Фурнаджиев е търсен и използван и оставя дълбока следа в нашето обществено съзнание. Той е включван и изпращан от Църквата, държава и различни организации в делегации и мисии за чужбина при защитата на българските интереси и осигуряване на помощи.

През 1903 и 1920 г. той е наново в Америка, през 1913 и 1922 г. в Лондон, през 1919 г. – в Париж, през 1937 г. – в Единбург.

От страна на международни църковни и хуманитарни организации, като “Международен мир чрез църквите”, “Вяра и живот” и др., пастир Фурнаджиев при своите пътувания в чужбина е осигурявал помощи за пострадалите от войните и земетресенията през 1928 г. в Пловдив, Чирпан и околностите.